

MemoriiJurnale

Annie Benteoiu (n. 1927), fiica unui medic român și a unei elvețiene din cantonul francofon Vaud, și-a petrecut copilăria alternativ în București și Oltenița. Liceul la foarte tradiționala Școală Centrală de Fete din Capitală; studii universitare la Facultatea de Drept; cursuri de literatură și istorie la Institutul Francez din București. Căsătorită din 1949 cu compozitorul Pascal Benteoiu. Perfect bilingvă, a publicat în franceză traduceri din literatura română și (la Lausanne, Éditions de l'Aire) mai multe volume de poezie și proză poetică: *Poèmes I*, *Poèmes II*, *Dix méditations sur une rose*, *Phrases pour la vie quotidienne*, *Voyage en Moldavie*. În limba română i-au apărut un roman de debut (*Strada Mare*, EPL, București, 1969) și câteva traduceri din franceză. A publicat în primă ediție cele două volume de memorialistică intitulate *Timpul ce ni s-a dat* la Editura Vitruviu (în 2000, respectiv 2006).

Annie Bentoiu

TIMPUL CE NI S-A DAT

Memorii
1944–1947

HUMANITAS

BUCUREȘTI

Pe copertă, autoarea, 1954

Redactor: Oana Bârna
Coperta: Ioana Dragomirescu Mardare
Tehnoredactor: Doina Elena Podaru
Corector: Maria Mușuroiu
DTP: Stelian Bigan, Dan Dulgheru

Tipărit la Proeditură și Tipografie

© HUMANITAS, 2007, 2011
Prima ediție a acestei cărți a apărut la Editura Vitruviu, București

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
BENTOIU, ANNIE

Timpul ce ni s-a dat: memorii 1944-1947 / Annie Bentoiu. –
București: Humanitas, 2011
ISBN 978-973-50-3194-7
821.135.1-94
94(498)"1944/1947"(0:82-94)

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi Carte prin poștă: tel./fax 021/311 23 30
C.P.C.E. – CP 14, București
e-mail: cpp@humanitas.ro
www.libhumanitas.ro

I

Împlinisem șaptesprezece ani și eram, ca destule fete prea protejate din generația mea, mult mai copilăroasă și mai ne-realistă decât cele de azi.

După bombardamentul din 4 aprilie 1944, părinții mei părăsiseră locuința din București pentru a reveni la Oltenița, orașelul de baștină al familiei, unde în acea vară se retrăsese-ră și alte rude, sau își trimiseseră copiii. O mulțime de bucu-reșteni, de altfel, făcuseră la fel: zona părea mai puțin amenințată decât altele. Vara se scursesese pentru noi, adoles-centții, ca o foarte lungă vacanță (nu se predase ultimul tri-mestru), ocupată cu lectură multă, plimbări cu bicicleta și nesfârșite partide de ping-pong.

De câteva ori văzuserăm trecând pe cer, dimineața, trium-ghiul găștelor sălbatice de oțel care sclipeau argintiu, ducând moarte altora. O clipă, ne simțeam străbătuți de un fior înghe-țat. Apoi uitam. De la acel prim și unic bombardament care ne cruțase, ucigând pe alții la doi pași de noi, eram fataliști. Cel mult ne simțeam recunoscători sorții: ea ne lăsa să vie-țuim liniștiți, într-un orașel de care nu se sinchisea nimeni, pentru că încă nu se afla în calea nimănui.

În vara anului 1941, când în oraș funcționaseră trei spitale militare unde lucram cu toții, mici și mari, intraserăm în con-tact nemijlocit cu suferința și cumplitele sacrificii ale răz-boiului. Dar linia frontului se îndepărtase și acum, pe măsură ce se apropia din nou odată cu retragerea germană și a noas-tră, era din ce în ce mai limpede că într-un fel sau altul vom ieși din război, vom cere armistițiul și gata.

Într-o margine a orașului era cantonată o unitate germană: oamenii ei nu se prea vedeau pe stradă, cel puțin pe partea din Strada Mare, fără magazine, unde locuiam noi. Într-o dimineață când jucam ping-pong, unul dintre ei a intrat în curtea unde era întinsă masa, la umbră, și a cerut niște apă de băut. Apoi s-a așezat pe bancă și s-a uitat un timp la noi cum jucam.

Băieții – cel mai mare avea vreo cincisprezece ani – s-au strâns în jurul lui și au început cu el un fel de conversație. Eu îmi continuam jocul și doar i-am aruncat o privire. Nu știu ce grad avea: mic, probabil. N-avea nimic de viking: era bătrânior și cu părul închis la culoare.

După ce a plecat, i-am întrebat pe băieți ce tot avuseseră de vorbit cu el.

— Era amărât, mi-au spus ei. A zis: „Știu eu că voi, românii, nu ne iubiți pe noi.“

Țin minte că fraza m-a iritat. Poftim, mai voiau să fie și iubiți, după câte ne aduseseră pe cap!

Personal, nu schimbasem niciodată vreo vorbă cu nici unul. Reichul, *die Wehrmacht* erau noțiuni globale, violent detestate, dar în abstract. *God save the King*, care era și imnul elvețian, a fost singura bucată pe care execrabila mea memorie muzicală a reușit s-o rețină în doi ani de lecții de pian. La internat îl cântam cu fetele pe ascuns, în anumite recreații, în sala de gimnastică.

În oraș, exact ca la București, militarii germani circulau pe străzi într-un fel impermeabil, populația nu se uita la ei, nici ei la trecători. Auzisem că fuseseră peste iarnă niște petreceri cu dans și altele asemenea; tinerele care participaseră la ele erau judecate foarte sever, „compromise“; una dintre fete, mai cunoscută, chiar plecase din târg, dar poate era doar o coincidență. În uniforma lui gri-verzuie, acel om însetat – vreun rezervist – a fost prima prezență care mi s-a părut umană, de cealaltă parte a baricadei.

Și a venit seara de 23 august.

Comunicatul a fost citit la radio pe la nouă sau zece seara. L-am ascultat în tăcere; ai mei au trecut imediat la emisiuni-

le străine, pe care seară de seară aveau răbdarea să le asculte ceasuri întregi. Urechea lor devenise un filtru extrem de sensibil, neglijând bruiajul care mă exaspera. Postul lor preferat era Sottens, elvețian și neutru; singurul obiectiv, afirma tata. Comentatorul politic al acelor ani, René Payot, avea o minte ageră și informația lui părea extinsă imparțial. Poate că tot Sottens au ascultat și în seara aceea. Eu i-am lăsat lângă aparat și am ieșit pe verandă.

Mă țin minte așezată pe ceva scund – un scăunel sau chiar treptele verandei – cu fața spre grădină și capul în mâini, într-o tăcere absolută. Era o noapte senină de vară, aparent ca toate celelalte. Ceea ce mă stăpânea era un fel de angoasă tulbură, fără formă. Principala imagine care-mi venea în minte era cea a unui zăgaz care se rupe. Suportată cu iritare și ostilitate, prezența nemților de fapt ne apăsase. Odată cu dispariția lor, ne aflam în calea unui puhoi pe care mai mult îl presimțeam decât mi-l imaginam efectiv.

Ce știam, la urma urmei, despre ruși? Nu mare lucru, ținând socoteală de faptul că propaganda germană nu putea fi crezută pe cuvânt. Înainte de război, dincolo de Nistru totul era tulbură. De acolo veneau doar vești confuze și înspăimântate. Cuvântul „bolșevic“ era încărcat cu conotații sângeroase și trezea un fel de groază. Romanul lui Gib Mihăescu, *Rusoaica*, încercase să creeze o mitologie bizară, atractiv-repulsivă, a femeii ruse; la fel procedase un roman de serie, cu multe sugestii erotice, de Octav Dessila, *Zvetlana*. În biblioteca părinților un roman de Blaise Cendrars, *Moravagine*, situat în Uniunea Sovietică în anii douăzeci, descria o lume de beție și haos: nu reușeam să-l termin. Mai era o biografie a lui Stalin în tinerețe, scrisă de Boris Suvarin, care-l zugrăvea ca pe un simplu asasin cu simbrie. Cuvântul „colhoz“ (care se scria adeseori cu k) circula încărcat și el cu conotații de neexplicită teroare. Din câte știam, familiile de refugiați refuzau să-și amintească prea clar grozăviile prin care trecuseră; poate că se temeau încă. Mai fusese și un film italian în două serii, la care vărsasem multe lacrimi: *Noi, cei vii și Adio, Kira*.

Nu știam că *Noi, cei vii* era un citat din Epistola întâi către Tesalonicieni, nici că peste decenii un roman rus cu premiul Nobel avea să ne readucă în memorie, precise, imaginile filmului.

Oricum, armatele noastre luptaseră împotriva lor și pe pământ rusesc; acum erau ei pe pământul nostru, iar noi ne pomeneam „alături de armatele aliate“. Cum se vor petrece lucrurile? Până acum se folosise mereu formula „prietenia româno-germană“ care era, fără îndoială, o minciună. Acum ce vom spune? Altă minciună? „Aliații“ fuseseră fără îndoială, în chip constant, polul simpatiilor noastre; dar foloseam cu ei o optică selectivă. Iubeam Franța, Anglia, America. Pe ceilalți nu-i vedeam, nu voiam să-i vedem.

Acum le deschideam granițele și-i vom lăsa să treacă. Ba mai mult, vom lupta alături de ei pentru Transilvania; era aici un argument decisiv, care nu se discuta. Și totuși: oare aceiași ofițeri, care luptaseră în Rusia, vor comanda acum tirurile în sens opus? Erau ei marionete sau oameni? Vom cădea în spatele nemților; nu ne mulțumeam, așadar, să-i trădăm, vom și trage în ei. Mi-am adus oare aminte de acel neamț amarât, poate mai mult speriat decât însetat, din acea dimineață cu soare? Nu știu. Exista o componentă neloială în acel act, și mi se părea că într-o ordine morală superioară ea va trebui plătită într-un fel. Dar, desigur, războiul nu este și nu poate fi leal; istoria nu e nici logică, nici frumoasă și cu atât mai puțin morală. Decât, poate, pentru cel care o citește ca pe o poveste de demult.

Mi-am petrecut seara în această apăsare tăcută, parte înfrângere și rușine, parte încremenire în fața irevocabilului. Noaptea era senină, stelele scilipeau la locul lor, se auzeau câinii, o adiere de vânt. Viitorul era mai incert ca niciodată. Făcuserăm cu toții un gest, necesar, se vede, prin care se încheia o perioadă și începea ceva în întregime necunoscut.

A doua zi am aflat cu uimire că în unele case fusese o bucurie și un chef grozav. Printre altele, pare-se, la unchiul Mitică, fratele mai în vârstă al tatei. Era de înțeles: avea trei băieți, iar fiul său cel mai mare, artilerist, făcuse toată campania din Rusia, îmbolnăvind-se în tranșee de un reumatism

grav. Dar războiul continua, aveau să mai fie morți și răniți, familii îndoliate, pământ pustiit. Se băuse, se dansase, antren fusesse din plin și în multe alte locuri.

Dimineața tata a plecat la București să vadă cu ochii lui „care e situația“. Eu am uitat de acea seară de anxietate, mi-am zis că poate „cei mari“ știu mai bine decât mine, mi-am văzut de lecturi și de bicicletă ca mai înainte. E ciudat în ce irealitate pot trăi unii adolescenți. Între unsprezece și treisprezece ani reacționasem pasionat și cu revoltă la evenimentele de atunci: Cehoslovacia, Polonia, Franța. După căderea ultimei și mai ales după intrarea noastră în război, încetasem total să mă mai interesez de politică și de istorie. Mi se părea că ne cufundăm într-un abis de neînțeles, iar soluția mea personală fusese să evadez; scriam basme și poezii franțuzești, cultivam un soi de optimism superficial și forțat, alternând cu perioade secrete de disperare: tablou de adolescență cât se poate de obișnuit.¹

¹ Astăzi, recitind cele scrise mai sus, sunt frapată de amestecul de naivitate și intuiție corectă din gândurile mele de atunci. Impresia de „zăgaz care se rupe“ era exactă și totul, de atunci încoace, ne-a confirmat-o. Dilema în care presupuneam că se aflau militarii nu se poate să nu fi existat la unii dintre ei și s-a căutat, probabil, să se trimită unități noi, nu chiar cele care luptaseră pe frontul de Răsărit. În sfârșit, problema „trădării alianțelor“ rămâne destul de complexă. Ea ne este reproșată și astăzi. *România liberă* de ieri, 27 octombrie 1996, reproduce, cu privire la eventuala noastră intrare în NATO, o declarație făcută de George Friedman, directorul Institutului de Cercetări Geopolitice din Louisiana, cotidianului budapestan *Népszabadság*: „România și-a schimbat prea des aliații și a învrăjbit marile puteri unele împotriva altora și de aceea nu se bucură de încrederea Occidentului și a SUA.“ Adevărul este că și regimul nazist, și cel sovietic erau dușmanii noștri obiectivi. Unul ne luase Basarabia și Bucovina, celălalt Ardealul; amândoi ne-au ocupat pe rând. Din punctul nostru de vedere, a ne lupta cu fiecare era legitim, iar alianțele n-aveau cum să fie „sincere“ cu nici unul din ei. Un om atacat din două părți în același timp nu poate fi criticat dacă se aliază temporar cu unul din atacanți împotriva celuiilalt, cu scopul final de a scăpa de amândoi.

Câteva zile mai târziu, la întoarcerea tatei, îi ascultam povestirile cu nesăț și cu gura căscată. Bombardamentele nemțești îl obligaseră să stea mai multe ore în adăpostul din clădirea Băncii Naționale, pe Ștefan cel Mare; nu mai știu, poate chiar dormise acolo. Bucureștiul fusese bombardat cu strășnicie, mai dur chiar decât în acel 4 aprilie de neuitat, în care călcasem pe trotuare acoperite cu sticlă pisată și privisem case despicate de sus în jos, cum aveam să revedem doar patruzeci de ani mai târziu, la cutremurul din 1977. Se dărâmasese acum minunata clădire a Teatrului Național, în care aplaudasem cu atât entuziasm *Apus de soare*, *Cocoșul negru* și multe alte spectacole (ce neuitată priveliște oferea sala în roșu și aur, adâncă, neverosimil de îngustă și totuși somptuoasă, privită fie de jos, fie de sus! O replică a sălilor de spectacole austriece și germane ale veacului trecut, pe care le privim astăzi la televizor cu admirație și o undă de nostalgică invidie). Nemții se apărau din toate puterile la Băneasa. Convoaie întregi se retrăgeau în goană, soldați izolați erau prinși în sate, ici și colo. Reprezentantul diplomatic al Germaniei se sinucisese împreună cu secretara lui. În București apăruseră ziare cu frontispiciu nou, cu câte o singură foaie, ca o ediție specială; lucrurile erau confuze și periculoase. Nemții ne acuzau că i-am trădat; nu puteam să nu le dau dreptate. Că ei începuseră, că ei umpluseră Europa cu foc și cu sânge, că fără nebunia lor poate nu s-ar fi întâmplat nimic, asta era altă poveste, la fel de adevărată.

Au mai trecut câteva zile și au venit rușii.

Eram în casă, dimineața, când am auzit-o pe Maria strigându-mă:

— Domnișoara Nini! Veniți repede că au venit rușii, să-i vedeți ce frumoși sunt!

Am coborât cele două etaje întrebându-mă ce însemna acea frază ciudată și cum trebuia luată. Poate de aceea îmi răsună și acum în urechi. Pe trotuar, am rămas nemișcată multă vreme în tăcere, ca și alții, și am privit.

Pe Strada Mare se scurgea un șuvoi de căruțe care înainta extraordinar de încet. În fiecare un grup de militari, bărbați și femei, stăteau așezați sau prăvăliți pe un neverosimil calabalac de „efecte“ și de arme; unul dintre ei mâna caii. Culoarea generală a uniformelor, a obiectelor, a cailor și a căruțelor părea să fie aceeași, cea a pământului, a prafului. Rușii nu se uitau la noi; erau cufundați într-o indiferență sau o oboseală atât de adâncă încât nimic și nimeni nu-i mai putea atinge. Unii dintre ei cântau: niște coruri pentru noi ciudate, corect intonate pe două voci, în care bărbații luau terța superioară pentru acompaniamentul melodiei principale, nu cea inferioară cum eram obișnuiți noi. Chiar auditiv deci impresia era stranie, deși mai plăcută decât imaginea vizuală. Dar principalul acompaniament era sunetul continuu al roților pe caldarâmul pavat cu pietre, un sunet care părea, în forța și continuitatea lui, o curgere de metal și pietre rostogolite, un sunet nemaiauzit și nesemnând cu nimic. Îl țin minte pentru că n-a încetat toată ziua și toată noaptea, ba chiar și toată ziua următoare. Îl auzeam în somn și de câte ori mă trezeam. Și nu se mai termina.

Trecătorii oprîți pe marginea trotuarului se uitau un timp, după care se îndepărtau și-și continuau drumul în tăcere. Nu manifestau nici bucurie, nici ură: ce-o fi fost în sufletele lor, al fiecăruia dintre ei, mi-e cu neputință să imaginez. Știu doar ce era într-al meu: o milă fără margini, luptându-se cu o frică fără nume.

Ne-am întors sus în casă – era o zi de vară caldă, senină, cum aveau să mai fie sute și mii –, închizând instinctiv poarta de fier cu mult mai multă grijă ca de obicei. Unchiul Ionel stătea pe trotuarul asfaltat din fața casei și, după cum am aflat ulterior, la întrebarea pusă de un ofițer sovietic a răspuns într-o rusească fantezistă că în casa noastră stă un „polcovnic“, ceea ce, dată fiind și alura impozantă a clădirii, ne-a scutit pe moment de orice neplăceri. Altă dată a coborât și tata, în vechea sa uniformă de medic militar din timpul concentrărilor și mobilizărilor „pe loc“.